

Afrikaanse Belgen, een weinig gekende groep op zoek naar zijn plek

Hoewel België het verleden deelt met Congo, Rwanda en Burundi weten we weinig over de groep medeburgers die daar zijn wortels heeft. Vorig jaar bracht een omvangrijk onderzoek daar verandering in. Afrikaanse Belgen zijn doorgaans gelovig. Ze zijn dikwijls hoogopgeleid, maar ook vaak werkloos. En ze engageren zich, ondanks hun worsteling met discriminatie.

Erik DE SMET & Jozefien VAN HUFFEL

TWEEENHALVE GENERATIE BELGEN

Met *Burgers met Afrikaanse roots*, een enquête bij 800 mensen, schetsten onderzoekers van drie universiteiten vorig jaar, in opdracht van de Koning Bouwijnstichting, een portret van de Belgen uit Congo, Rwanda en Burundi, de drie landen waarmee ons land een koloniale geschiedenis deelt. Zij zijn met zo'n 110.000, maar weinig gekend. „Voor ons bevestigden de resultaten wat we wisten”, zegt Ilke Adam, docente aan het Institute voor European Studies van de Vrije Universiteit Brussel. „De media schrokken wel, onder meer van de paradox van deze bevolkingsgroep. Zestig procent volgde hoger onderwijs, maar de werkloosheid is hoog en velen hebben een baan die niet overeenstemt met hun diplomaniveau. Dat is verrassend voor het grote publiek, dat meent dat alle Afrikanen laaggeschoolde vluchtelingen zijn. Een derde komt evenwel hierheen als student.” Ook van wie hier een diploma behaalde, werkt veertig procent onder zijn niveau.

De cijfers over discriminatie haalden ook het nieuws. Zowat acht respondenten op de tien werden al geconfronteerd met discriminatie wegens huidskleur of afkomst, een veel hoger percentage dan

die uit onderzoek naar Marokkaanse (49,9 procent) en Turkse Belgen (37,1 procent). Ilke Adam: „Enkel wie in contact komt met Afrikaanse Belgen weet dat discriminatie voor hen dagelijkse realiteit is.”

Het onderzoek schetst een sociaal-demografisch profiel van de groep, bespreekt hun opvattingen en de drempels die zij ervaren. De Congolese, Rwandese en Burundese Belgen worden daarbij telkens vergeleken met Belgen met wortels in andere Franstalige landen in sub-Sahara Afrika. Een op de tien is geboren in België, een op de zes was minderjarig bij aankomst hier, een groep die het onderzoek bestempelt als *generatie 1,5*.

Enkele cijfers op een rij. De groep woont vaker alleen dan de gemiddelde Belg (ongeveer een kwart), is vaker geïnteresseerd in politiek, zowel in België (20 procent) als in het land van herkomst (30 procent), is grotendeels gelovig (95 procent) en vaak ook praktiserend (zowat twee derde). Twintig procent maakt deel uit van een transnati-

onale gezinsconstructie, waarbij een partner of kinderen nog in het land van herkomst of elders woont.

„De verrassing voor ons was de tweede generatie”, zegt Ilke Adam. „Ik werkte ook mee aan onderzoek naar Marokkaanse en Turkse Belgen in 2015 en toen bleek dat de tweede generatie niet noodzakelijk vaker werk of een gemengde vriendenkring had. Bij de Afrikaanse Belgen blijkt dat wel het geval, terwijl wij verwachtten dat de hoge confrontatie met discriminatie mensen ertoe zou aanzetten zich

„Het debat over onze koloniale geschiedenis staat voor de deur”

terug te trekken in een omgeving waarin ze niet worden gediscrimineerd.”

Ook opmerkelijk is dat meer dan negentig procent van de respondenten meent dat de koloniale geschiedenis meer aan bod moet komen in het onderwijs. „Het debat over onze koloniale geschiedenis staat voor de deur”, knikt Ilke Adam. „De tweede generatie studeert nu volop af aan de universiteit en zal haar stem laten horen. Waarom zijn zij hier? Ook omdat wij daar waren. Het beleid moet daarmee aan de slag.” (JVH)

ALS BIDDEN EN VIEREN EVEN MAG DUREN

Religie lijkt wel ingebakken in het Congolese DNA, geworteld in een gevoel van spirituele verbondenheid dat allicht dateert van lang vóór in de vijftiende eeuw het christendom de oevers van de Congo stroom bereikte. Het christendom nam vele elementen uit die traditionele religie over, waaronder de voorouderverering. Vele Afrikanen beseffen voorts dat de mens het in zijn eentje niet roeit en dat religie helpt de last van het leven een plaats te geven. Een geloofsgemeenschap biedt ook solidariteit: gelovigen helpen elkaar.

Ook voor Afrikaanse migranten in ons land blijft religie wezenlijk belangrijk. Het meest zichtbaar zijn de zogenaemde *églises de reveil* (opwekkingskerken), evangelische groepen met een spetterende liturgie en een grote solidariteit. Net daarom trekken ze katholiek opgevoede Afrikanen aan.

Maar ook Vlaamse parochies kleuren al maar vaker Afrikaans. In Brussel kiest de Kerk ervoor Afrikanen te integreren in het reguliere parochieleven terwijl in Vlaanderen op enkele plaatsen eigen Afrikaanse gemeenschappen bestaan. Zo groeide in Antwerpen uit de *'amicale'* van Congolese zeelui in de jaren 1980 een katholieke gemeenschap, die zelfstandig werd en zich allengs richtte op alle Franstalige Afrikaanse katholieken.

„Elke zaterdagavond komen we samen in de Sint-Walburgis, in de Volksstraat”, zegt koorleider Danny Mulumba. „Als Afrikanen vieren we graag eucharistie op onze eigen wijze. Het beleven van de religie is echt anders. We hebben er nood aan ons te laven op een manier die overeenstemt met ons gevoel. De sfeer is merkbaar anders dan in een doorsnee Vlaamse parochieviering. Zo nemen we alle tijd. Bidden en vieren mag

bij ons gerust *efkens* duren. Vlamingen blijven zitten tijdens een dienst, wij niet. Het mag bewegen. De voertaal is het Frans. Ik bid ook altijd in het Frans, al woon ik hier intussen toch al dertig jaar. Ik leerde immers bidden in het Frans en dat zit in mijn genoot.”

In Gent vinden Afrikaanse katholieken elkaar in de Regenboogkerk/Sint-Antoniusparochie. De eerste zondag van de maand is er een Afro-Vlaamse eucharistie met het koor Coeur Immaculé de Marie, de tweede zondag met het koor Esengo (Lingala voor 'vreugde'). De laatste zondag van de maand is er een multiculturele viering.

Ook de regio Aalst-Denderleeuw-Asse telt een vrij omvangrijke groep Afrikanen. In Denderleeuw is de pastoor een priester van een Congolees bisdom. In het aartsbisdom Mechelen-Brussel zijn er 127 Afrikaanse priesters aan de slag, voornamelijk in Franstalige parochies, maar ook in Vlaanderen stijgt hun aantal. Zij brengen een nieuwe dimensie. (EDS)

Afrikanen vieren op hun manier eucharistie, zoals hier tijdens de Franstalige Afrikaanse viering in Sint-Walburgis in Antwerpen. © Frank Bahn Müller

JEAN-PIERRE NDUWUMWAMI

‘In de Burundese politiek zou ik me nuttiger voelen’

Twee decennia geleden verhuisde geograaf Jean-Pierre Nduwumwami naar België. Vlak nadien werd hij actief bij de lokale afdeling van CD&V in Berendrecht. „Dat was voor mij geen grote stap”, zegt hij. „In Burundi werkte ik in de politiek, als lid van de regeringspartij, maar ik was het niet eens met het beleid en ontvluchtte daarom noodgedwongen het land. Een Belgisch volksvertegenwoordiger die ik ooit ontmoette toen ik het bezoek van een Belgische delegatie aan Burundi in goede banen moest leiden, introduceerde me in de lokale politiek. Dat ik destijds in Burundi ontslag nam, wil echter niet zeggen dat ik niet meer volg wat daar gebeurt. Hier zit je vooral veel te vergaderen over details, terwijl er in Burundi fundamenteel werk moet gebeuren. Ik zou me daar nuttiger voelen.”

Vrienden van Nduwumwami keerden al terug naar Burundi. „Mij is de vrede er echter niet duurzaam genoeg”, zegt hij. „Je kunt er enkel functioneren wanneer je expliciet steun betuigt aan de regerende partij. Binnenkort zijn er verkiezingen en de mensen weten vandaag totaal niet wat er morgen zal gebeuren.” Net als veel andere Afrikaanse Belgen twijfelt Nduwumwami of hij ooit nog terug wil naar zijn land van herkomst. „Ik werk hier al zestien jaar als administratief bediende, na een opleiding secretariaat bij de VDAB. Voor jobs die in de lijn liggen van mijn diploma kwam ik nooit in aanmerking, net als mijn vrouw, die een master in de chemie heeft. Over zes jaar ga ik echter met pensioen. Ik overweeg wel om dan terug te keren naar Burundi. Dan zou ik af en toe naar België terugkeren om mijn vrouw te bezoeken. En mijn kinderen, die hier geboren zijn. (JVH)

MARIE-CLAIRE NYATANYI

‘We moeten wel trots zijn op onze oorsprong’

Elf jaar geleden schreef de broer van Marie-Claire Nyatanyi, geboren in Rwanda, maar al vele jaren thuis in Gent, een boek. „Gilbert had het in *Symfonie van zwart en wit* onder meer over jonge Belgen met Afrikaanse wortels die hard studeren, maar geen werk vinden”, zegt ze. „Een decennium later is er eigenlijk nauwelijks iets veranderd. Vriendinnen met goede diploma's werken als poetsvrouw en mijn oudste dochter, die in Limburg woont, is werkloos, ondanks netjes afgeronde studies aan de hogeschool en avondschool. Velen denken dat je daarin makkelijk verandering brengt, als je dat maar wil. Dat is niet zo. Je kunt slechts blijven proberen.”

Nyatanyi heeft de Belgische nationaliteit en voelt zich Belg. „Maar ook Afrikaanse. Zelfs met mijn Belgische identiteitskaart blijf ik echter de vraag krijgen waar ik vandaan kom. Blijkbaar kan ik geen echte Belg zijn, dus moet ik wel trots zijn op mijn oorsprong. Wanneer er iets in Afrika gebeurt, in welk land ook, voel ik me betrokken. En ook hier hebben we onze eigenheid. Zondag is bijvoorbeeld nog een bijzondere dag voor ons. Zelf trek ik dan naar een reguliere katholieke parochie. Anderen kiezen voor Afrikaanse gemeenschappen, maar ik ken haast niemand van Afrikaanse afkomst voor wie het geloof niet belangrijk is.”

Of ze andere waarden heeft dan de gemiddelde Belg? „In onze cultuur klopt het niet dat een man in de keuken komt, maar hier houd je je huishouden niet draaiende als je niet allebei je steentje bijdraagt”, zegt ze. „In de praktijk leven we hetzelfde als onze buren en voor onze kinderen is dat de normaalste zaak van de wereld, maar voor ons blijft het vreemd voelen.” (JVH)

WILLY MUSITU

‘Vraag een Afrikaan nooit naar zijn baan’

Of hij misschien een opleiding heftruckchauffeur wilde volgen? Nochtans had Willy Musitu, geboren in 1967 in Congo, een doctoraat sociologie van de gerenommeerde Humboldtuniversiteit in Berlijn op zak. „Na studentenrellen in 2004 in Kinshasa tegen het regime van Kabila werd ik beschuldigd het oproer te hebben uitgelokt”, zegt Musitu. „Het was snel duidelijk dat ik in Congo gevaar liep en ik kon niet anders dan vluchten. In België vroeg ik politiek asiel aan, wat ik ook kreeg. Naïef meende ik dat ik met een Europees diploma op zak in België wel aan de bak zou komen, maar dat draaide anders uit. Tweehonderd keer solliciteerde ik naar academische en sociale banen, telkens vruchteloos. Mijn studies en inspanningen leken voor niets te zijn geweest. Uiteindelijk werd ik door het OCMW verplicht te werk gesteld, via het beruchte artikel 60, als leerkracht Frans bij Vlamingen die een staatsexamen willen afleggen. Na anderhalf jaar werd ik bedankt, omdat ik toen blijkbaar werkloosheidssteun kon ontvangen. Hypocriet was het allemaal. Nochtans ben ik er al die jaren in blijven geloven.”

Na twaalf jaar in ons land werkt Musitu nu voltijds, voor het Internationaal Comité in Brussel en Sint-Niklaas, een federatie van zelforganisaties van allochtonen, verbonden met de christelijke arbeidersbeweging. Zoals Musitu telt ons land heel wat meer Congolezen die nooit een baan vinden in overeenstemming met hun diploma. Veel Afrikanen uit Vlaanderen, ook van de tweede generatie, zoeken daarom werk in Brussel. Zo maken ze hun tweetaligheid te gelde. Ze wonen in Vlaanderen, maar zijn veeleer gericht op de hoofdstad.

Musitu: „Kennis van de taal is een vaak gebruikt excuus bij sollicitaties, want wij ondervinden dezelfde problemen in Wallonië terwijl de meeste Congolezen natuurlijk het Frans machtig zijn. Belgen hebben vooroordelen jegens Afrikanen. Ik ken artsen die als verpleegkundige werken, juristen die poetsvrouw zijn, of krantenbezorger. Het leidt tot depressies en familiale problemen. Vraag een Afrikaan dus nooit naar zijn of haar baan. Het is een hoogst vervelende vraag.”

Willy Musitu deed veldonderzoek naar de beleving van Congolese migranten in België en publiceerde daarover een boek. Niet weinig Congolezen kwamen ooit naar ons land als student. „Hun gemiddeld hoge opleiding maakt dat ze willen werken aan verandering en dat ze zich ook maatschappelijk willen engageren”, zegt Musitu. „Ze zijn actief in de politiek of in een vereniging. Toch is hun situatie allerm minst rooskleurig. Velen lijden onder cenzaamheid en misprijzen en discriminatie. Intussen gaat het in Congo van kwaad naar erger. Een deel van hun inkomende zenden ze naar de familie in Congo. Vele Congolezen in België dromen ervan ooit terug te keren, al was het maar om hun oude dag door te brengen in het vaderland, maar velen blijven noodgedwongen in België, ook wegens het gebrek aan medische voorzieningen in Congo. Zelfs jongeren die hier werden geboren voelen zich betrokken op het geboorteland van hun ouders.” (EDS)